

**MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING
MUSIQIY HIS- TUYG‘ULARINI RIVOJLANTIRISH VA
TAKOMILLASHTIRISHNING USLUBIY VOSITALARI**

Navoiy Davlat Pedagogika instituti

“San’atshunoslik” fakulteti

“Musiqqa ta’limi” kafedrası o‘qituvchisi

Aslanov Sherzodjon Turg‘unovich

Annotatsiya: Barkamol avlodni ma’naviy ongini shakllantirishda barcha fanlar qatori musiqaning ham alohida o‘rni bor. Bugungi kun musiqqa ta’limining eng muhim maqsadlaridan biri nazariy va amaliy jihatdan bilimli, ijodkor, qobiliyatli yoshlarni tarbiyalab yetishtirishdir. Ushbu maqola aynan shu haqida.

Kalit so‘zlar: musiqqa, ta’lim, tarbiya, iste’dod, qobiliyat, his-tuyg‘u, qo‘shiq, raqs, malaka, ko‘nikma.

**OF STUDENTS IN MUSIC CULTURE LESSONS
METHODS OF DEVELOPING AND IMPROVING MUSICAL
FEELINGS**

Navoi State Pedagogical Institute

Faculty of "Art Studies".

Teacher of the "Music Education" department

Aslanov Sherzodjon Turg‘unovich

Abstract: Along with all other sciences, music has a special place in forming the spiritual consciousness of a mature generation. One of the most important goals of music education today is to educate theoretically and practically educated, creative, talented young people. This article is about this.

Key words: music, education, training, talent, ability, emotion, song, dance, skill.

Barkamol avlodni ma’naviy ongini shakllantirishda barcha fanlar qatori musiqaning ham alohida o‘rni bor. Bugungi kun musiqqa ta’limining eng muhim maqsadlaridan biri nazariy va amaliy jihatdan bilimli, ijodkor, qobiliyatli

yoshlarni tarbiyalab yetishtirishdir. Shu bois musiqa ta'limining sifat va samaradorligini oshirishning turli metodik jarayonlarini yangi ta'lim mazmuniga qo'yilgan talablar asosida ishlab chiqish malakalari alohida mavzu sifatida tahlil etilmoqda. Shuningdek, musiqa madaniyati darslarida o'quvchilarning musiqiy his-tuyg'ularini rivojlantirish va takomillashtirishda ularning psixologik-fiziologik xarakterlariga oid hamda yosh xususiyatlariga mos musiqiy asarlar haqida ma'lumotlarni umumlashtirish, o'rganish va tahlil qilish dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Musiqa inson hissiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lib, o'quvchilarni nafosat olamiga olib kirish va ahloqiy - g'oyaviy tarbiyalashning muhim vositasidir. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu-Nosir Al-Farobiy «Bu fan tanning sog'ligi uchun foydalidir», degan edi, bobomiz Shayx Sa'diy esa «Musiqa odam ruhining yo'ldoshidir» deb ta'kidlaydilar. Musiqa insonga tez ta'sir etuvchi emotsional hissiyotni rivojlantiruvchi vositadir.

Musiqa ta'limi o'quvchi - yoshlarga nafaqat qo'shiq kuylash, musiqa tinglash malakalarini shakllantiradi, musiqiy savodxonligini o'stiradi. Shuningdek musiqiy qobiliyatini tarbiyalashda hissiyotni o'stirishda, diqqat, xotirani rivojlantirishda, taassurot olamini boyitishi, tafakkur ko'lamini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarning musiqiy his-tuyg'ularini rivojlantirishda musiqa darsining barcha faoliyatlarida amalga oshiriladigan ta'limiy jarayonning o'rni muhimdir. Chunki, darsning har bir faoliyatida o'rganilayotgan o'quvchilarning yoshi va psixologik-fiziologik nuqtai nazaridan ta'sir etib, ularga ma'lum bir his-tuyg'u va fikrlashni shakllantira boradi. Biz ishimizning ushbu faslida o'quvchilarning musiqiy his-tuyg'ularini rivojlantirish va takomillashtirishning dastlabki jarayonlarini yoritishga harakat qildik.

O'quvchilarda ilk musiqiy tushunchalar albatta dastlab maktabgacha ta'lim muassasalarida olib borilayotgan musiqiy mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi. Sekin-asta bola ulg'ayishi davomida insondagi his-tuyg'u rivojlana boradi. Maktab davridan boshlab o'quvchilarning hayotiy tajribalariga tayangan holda har bir musiqa asosi zahirida ma'lum his-tuyg'uni va fikrlar aksi namoyon eta boshlaydi.

Musiqa mashg'ulotlari jarayonida o'quvchi hayotiy voqelikni musiqaviy obrazlar orqali idrok etib boradi. O'quvchilar yoshiga mos musiqa asarlari

haqida unutilmas taassurot qoldiradi, ruhiy dunyosini boyitadi. Boshlang'ich ta'limda musiqaviy ta'lim va tarbiya, badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy bog'langan holda amalga oshiriladi. Qo'shiq kuylash turli janrdagi musiqa asarlari, xususan milliy cholg'u pyesalarini tinglash, musiqiy o'yinlar bilan shug'ullanish va raqsga tushish jarayonida musiqa mashg'ulotlari ko'pincha badiiy so'z bilan bog'lanadi. O'quvchi badiiy obrazlarni yorqin tasavvur etishi va chuqur idrok qila olishi uchun tasviriy san'at asarlaridan unumli foydalaniladi. Ayniqsa, ayrim milliy musiqa asarlarini tinglashdan yoki kuylanadigan qo'shiq namunasidan o'quvchilar ongida hosil bo'ladigan tasavvurlarni yanada boyitish va aniqlashtirish maqsadida asar syujetiga xos badiiy sur'atlardan foydalanish ham yaxshi natija beradi. Turli metodlardan foydalanib, o'tkazilgan har bir musiqa mashg'uloti o'quvchilarda badiiy - estetik zavq uyg'otadi, ularning his-tuyg'ularini rivojlantiradi, ijodiy fikrni va nutqni o'stiradi. Bundan tashqari musiqaviy o'yin va raqslar bolalardan ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini rivojlantiradi hamda qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi.

Maktabda olib borilayotgan asosiy mashg'ulotlar, masalan, hisob mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarning ko'proq abstrak fikrlash qobiliyati va mantiqiy xotira kuchi o'sib borsa, san'at mashg'ulotlari jarayonida esa ularning obrazli fikrlashi va obrazli xotirasi yaxshi rivojlanadi. Bu har ikkala psixologik xususiyatlarning parallel rivojlanishi o'quvchining aqliy rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabda musiqa o'qituvchisining asosiy vazifalari nimadan iborat? Shuni qayd etish lozimki, musiqa mashg'ulotlarining oldiga har qanday pedagogik maqsad va vazifani amalga oshirish uchun, eng avvalo, o'quvchining bir qancha komponentlaridan tashkil topgan musiqa qobiliyatini tinmay o'stirib borish shart.

O'quvchilarning bu musiqaviy qobiliyatlarini amalga oshirish jarayonidan muntazam rivojlantirib boriladi.

1. O'quvchilarning musiqaga qiziqishini oshirish va sevisga o'rgatish.
2. Musiqa asarlari bilan tanishtirish jarayonida o'quvchilarda emotsional his- tuyg'ular hosil etish yo'li ularning musiqa haqidagi

tasavvurlarini boyitish.

3. O'quvchilarni oddiy musiqa tushunchalari bilan tanishtirish, musiqa tinglash, qo'shiq kuylash, musiqa bilan harakat, raqsga tushish va o'quvchilarning oddiy musiqa asboblarida kuy chalish ko'nikmalarini hosil etish va ijodiy qobiliyatini o'stirib borish.

4. Musiqa asarlaridan ta'sirlanish, shu asosida musiqaviy did va badiiy muhokama yuritish malakalarini rivojlantirish.

5. O'quvchilar ovozini asrab tarbiyalash qo'shiq kuylashning elementar ko'nikmalarini hosil etish, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodaviy kuylashga o'rgatish.

6. Turli musiqa mashg'ulotlari jarayonida improvizatsiya qilish, musiqadagi badiiy obrazni o'yin va kuylash vositasida ifoda etish, ma'lum musiqaviy temaga yangi o'yin topish.

7. Musiqaviy tarbiya mashg'ulotlarini maktab hayoti bilan bog'lash, maktabda o'tkaziladigan turli mashg'ulotlarda va marosimlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlardan keng foydalanish, konsertlar uyushtirish vositasida musiqa kundalik hayotimizning ajralmas yo'ldoshi ekanligi haqida bolalarda tushuncha hosil qilish.

Maktabda olib boriladigan musiqa mashg'ulotlari asosan, qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqaviy riymik harakatlar va o'quvchilar yoshiga mos bo'lgan cholg'u asboblarida oddiy kuylar chalishni o'rganishdan iboratdir.

Qo'shiq kuylash mashg'ulotlarining asosiy elementlaridan biri hisoblanadi. Qo'shiq kuylash musiqa bilan shug'ullanishda o'zining yetarli va oson amalga oshirishi tufayli o'quvchilar diqqatini tez jalb etadi. Eng muhimi shundaki, o'quvchilar do'stlari bilan qo'shiq kuylaganda o'z shaxsiy ijrosini nazorat qilib boradi, yon-atrofdagi o'quvchilar ovozi bilan o'zini solishtirib ko'radi. Bu birinchidan bolada musiqaviy qobiliyatlarining har tomonlama rivojlanishiga katta imkoniyat yaratadi, ikkinchidan bolada o'z-o'zidan ijodiy intilish kuchayadi. Uchinchidan, qo'shiq kuylash jarayonida o'quvchilarning fikri, nutqi, idroki o'sadi, ovoz va nafas apparati yaxshi rivojlanadi.

Al-Farobiyning ta'biricha, ovoz apparati eng takomillashgan, eng hushohang va jonli musiqa asbobidir. Musiqa ijrochiligida eng qulay vositadir, chunki, cholg'uchilikdan ko'ra qo'shiq kuylashni turli sharoitlarda sinf va sinfdan tashqari tez va oson tashkil etish mumkin, shuning uchun, maktab

hayotidagi ertaliklarda, sayl vaqtida, umuman har qanday sharoitlarda o'quvchilar qo'shiq kuylash faoliyati bilan ko'proq shug'ullana oladilar. Musiqa madaniyati fani o'qituvchilari sinf va sinfdan tashqari mashg'ulotlarni asosida olib borishlari o'quvchilarda musiqiy his-tuyg'ularini shakllana borishida keng imkoniyatlar yarata boshladi. Qo'shiq o'quvchilarda turli kayfiyatlarni hosil qila oladi. Shunday ekan, qo'shiq kuylash katta tarbiyaviy ahamiyatga molik.

Adabiyotlar:

1. Mansurov A., Karimova D. "Musiqa" 5-sinf uchun darslik G'.G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi. Toshkent. 2001 yil.
2. Begmatov S., Mamerov Q., Mansurov A., Karimova D, "Musiqa 6 sinf uchun darslik" G'.G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi. Toshkent. 2004 yil.
3. Ibrohimov O., Sadirov I. "Musiqa 7-sinf uchun darslik" 3 nashri G'.G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi. Toshkent. 2004 yil.